

Έσχατες ημέρες, ή έσχατες απάτες;

«...η εσχατολογία δεν είναι μόνο ιδιαίτερο κεφάλαιο μέσα σε ολόκληρο το χριστιανικό θεολογικό σύστημα, αλλά μάλλον η βάση του και το θεμέλιό του, η άγουσα και εμπνέουσα αρχή του, ή τρόπον τινά, ο χώρος του συνόλου της χριστιανικής σκέψης».

(Γ. Φλορόφσκυ, «Θέματα Ορθοδόξου θεολογίας», σ. 141)

Πρόλογος

Οι «έσχατες» μέρες είναι ένα θέμα θεμελιώδες στην ιουδαϊκή και στην χριστιανική πίστη. Οι χριστιανοί έδωσαν διαφορετική ερμηνεία στα κείμενα των Ιουδαίων, τα οποία και καπηλεύτηκαν. Η ήδη υπάρχουσα ιουδαϊκή συλλογή κειμένων μετονομάστηκε σε «Παλαιά» Διαθήκη, ενώ η ερμηνεία της σε «Καινή».

Οι βασικές προϋποθέσεις της «εσχατολογίας» είναι ίδιες και για τις δύο αυτές «αποκαλυπτικές» θρησκείες (εφόσον μοιράζονται εν μέρει κοινά βιβλία), ξένες και ασύμβατες από την αρχαία ελληνική φιλοσοφική και επιστημονική σκέψη. «Δημιουργία από το μηδέν», «εξωτερικό-εξωκοσμικό αίτιο του κόσμου που δημιουργεί κατά βούληση», «γραμμική σύλληψη του χρόνου», «επέμβαση κάποιου θεού για τη σωτηρία από τις αμαρτίες», είναι μερικές μόνο από αυτές. **Βασική διαφορά** μεταξύ αυτών των δύο θρησκειών, είναι ότι για τους Ιουδαίους ο χρόνος εκλαμβάνεται ως μια ευθεία γραμμή (γραμμικός), ενώ για τους χριστιανούς ως σταυρωτός, καθώς σε κάποιο σημείο της ιστορίας υποτίθεται ότι συνέβη η **πρώτη** κάθοδος-έλευση του Μεσσία, η οποία τέμνει τρόπον τινά την γραμμή και αναμένουν και την δεύτερη (ωστόσο στα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης **δεν υπάρχουν** δύο παρουσίες του Μεσσία). Άλλη διαφορά είναι η σκιαγράφηση του Μεσσία. Οι μεν Ιουδαίοι πιστεύουν βάση των «ιερών» τους κειμένων ότι στις έσχατες μέρες θα έρθει ο Μεσσίας για μία και μοναδική φορά ως ισχυρή στρατιωτική προσωπικότητα για να σώσει τον Ισραήλ από τους εχθρούς του, επιβάλλοντας παράλληλα την λατρεία του Γιαχβέ. Οι δε χριστιανοί ότι ήρθε ως άσημος και ταπεινός-ως «πάσχων δούλος»- και θα έρθει πάλι ένδοξα «κρίναι ζώντας και νεκρούς».

Ποιά τα οροθέσια των «εσχάτων» ημερών; Η απάντηση είναι διαφορετική και εξαρτάται από πού διαβάζουμε κάθε φορά· την Παλαιά ή την Καινή Διαθήκη. Όπως

θα δούμε, στην πραγματικότητα τα οροθέσια αυτά **διαφέρουν** ακόμα από βιβλίο σε βιβλίο που εμπεριέχεται στις δύο αυτές συλλογές.

Στο παρόν άρθρο, θα δούμε μέσα από ενδεικτικά χωρία της Βίβλου, πότε προσδιορίζεται η περίοδος των «εσχάτων». Άξιο προσοχής είναι ότι τόσο ο Ιουδαϊσμός όσο και ο Χριστιανισμός βασίζονται στα ίδια χωρία για να πουν διαφορετικά πράγματα! Για παράδειγμα, οι χριστιανοί θεωρούν ότι υπάρχουν πολλές «προφητείες» στο βιβλίο «Ησαΐας» που τάχα αναφέρονται στην Χριστιανική Εκκλησία, παρόλο που η ίδια η Παλαιά Διαθήκη είναι κατηγορηματική ότι αναφέρεται στην Σιών. Δηλαδή, στην εκκλησία της Παλαιάς Διαθήκης. Σύμφωνα λοιπόν με το βιβλίο «Σοφία Σειράχ», ο Ησαΐας προφητεύει υποδεικνύοντας όσα θα γίνουν μέχρι το τέλος, για παρηγοριά της Σιών. «*Ησαΐας ο προφήτης ο μέγας και πιστός εν οράσει αυτού. Εν ταις ημέραις αυτού ανεπόδισεν ο ήλιος και προσέθηκε ζωήν βασιλεί. **Πνεύματι μεγάλω είδεν τα έσχατα και παρεκάλεσεν τους πενθούντας εν Σιών. Έως του αιώνος υπέδειξεν τα εσόμμενα και τα απόκρυφα ή παραγενέσθαι αυτά***» (Σοφία Σειράχ, 48:24-25) .

Το βιβλίο «Ησαΐας» και τα έσχατα

Διαβάζοντας κανείς την αρχή του δευτέρου κεφαλαίου του βιβλίου «Ησαΐας» για το τι «*έσται εν ταις εσχάταις ημέραις*», θα καταλάβει ότι αυτά αφορούν την Ιουδαία και την Ιερουσαλήμ. Ότι κατά την περίοδο εκείνη «*ηξουσιν επ αυτο παντα τα εθνη 3 και πορευσονται εθνη πολλα και ερουσιν δευτε και αναβωμεν εις το ορος κυριου και εις και εις τον οικον **του θεου ιακωβ** και αναγγελει ημιν την οδον αυτου και πορευσομεθα εν αυτη. **Εκ γαρ σιων εξελευσεται νομος και λογος κυριου **εξ ιερουσαλημ*****» (στ. 2-3).

Αν και δεν υπάρχει κάποιος σαφής συγκεκριμένος χρονολογικός προσδιορισμός, αυτή η «προφητευόμενη» περίοδος δεν είναι πολύ μακριά από την εποχή που υποτίθεται ότι αναγγέλλονται αυτά, διότι στα αμέσως επόμενα εδάφια αναφέρεται η κακή πνευματική κατάσταση του Ισραήλ, εφόσον η γη τους γέμισε από αλλόφυλους που διέφθειραν τον λαό παρασύροντάς τον στην ειδωλολατρία. Για αυτό και τους λέει, «*και νυν εισελθετε εις τας πετρας και κρυπτεσθε εις την γην απο προσωπου του φοβου κυριου και απο της δοξης της ισχυος αυτου **οταν αναστη θραυσαι την γην***» (στ. 6-10). Αξιοσημείωτο είναι, ότι προτρέπει τον λαό της εποχής του να κρυφτεί στις πέτρες και στη γη, γιατί θα σηκωθεί ο Κύριος να θραύσει τη γη. Δηλαδή, να επιφέρει κρίσεις και τιμωρίες σε παγκόσμια κλίμακα και όχι σε μεμονωμένα έθνη πλέον. Το βιβλίο «Ησαΐας» περιέχει ολόκληρα κεφάλαια όπου ο Γιαχβέ εξαγγέλει κρίσεις κατά εθνών μεμονωμένα. Εδώ όμως

είναι κάτι διαφορετικό. Αφού επιφέρει όλα αυτά, τότε θα σπεύσουν οι άνθρωποι ζητώντας τον «Νόμο του Κυρίου», για να ζουν ευαρέστως σε Αυτόν.

Στο κεφάλαιο 66 του ίδιου βιβλίου, περιγράφεται η κρίση, ο θυμός, και η εκδίκηση του Γιαχβέ. Μάλιστα, θα υπάρχουν και πολλοί τραυματίες. «*εν γαρ τω πυρι κυριου κριθησεται πασα η γη και εν τη ρομφαια αυτου πασα σαρξ πολλοι τραυματιαι εσονται υπο κυριου*» (στ. 17). Θα συνάξει τα έθνη και θα δουν την δόξα του (στ. 18). Θα αναδημιουργήσει τον ουρανό και τη γη (στ. 22). Και πάλι, απουσιάζει κάθε αναφορά στον Χριστιανισμό ή την Εκκλησία. Αντιθέτως, ρητή είναι η καταδίκη ανθρώπων που τρώνε χοιρινό (στ. 17), ρητή η αναφορά στην «αγία πόλη Ιερουσαλήμ» (στ. 20), και στην ιερή -για τους Ιουδαίους- ημέρα του Σαββάτου (στ. 23).

Παρόμοια πράγματα αναφέρονται στο κεφάλαιο 65. Μάλιστα, εκεί αναφέρεται ακόμα πιο καθαρά μια υλιστικού τύπου βασιλεία, όπου ένας εκατό χρόνων θα θεωρείται νέος. Οι λύκοι και τα αρνία θα βόσκουν μαζί και το λεοντάρι θα τρώει άχυρα καθώς το βόδι (στ. 17-25). Στο κεφάλαιο 11 υπάρχουν ίδιες περιγραφές, και μάλιστα σχετίζονται **με την έλευση του Μεσσία**. Ο Μεσσίας θα είναι απόγονος του Δαβίδ («*εξελεύσεται ράβδος εκ της ρίζης του Ιεσσαί*» στ. 1, όπου ο Ιεσσαί είναι ο πατέρας του Δαβίδ), θα αναπαυθεί πάνω του το πνεύμα του Θεού (στ. 2-3), θα πατάξει την γη και τους ασεβείς (στ. 4), και θα πλημμυρίσει τη γη με την γνώση του Γιαχβέ (στ. 9). Θα άρχει πάνω στα έθνη (στ. 10). Αλλά το πιο σημαντικό για μας, είναι αυτό που αναφέρεται στα αμέσως επόμενα: «*11 και εσται τη ημερα εκεινη προσθησει κυριος του δειξαι την χειρα αυτου του ζηλωσαι το καταλειφθεν υπολοιπον του λαου ο αν καταλειφθη απο των ασσυριων και απο αιγυπτου και βαβυλωνιας και αιθιοπιας και απο αιλαμιτων και απο ηλιου ανατολων και εξ αραβιας 12 και αρει σημειον εις τα εθνη και συναξει τους απολομενους ισραηλ και τους διεσπαρμενους του ιουδα συναξει εκ των τεσσαρων πτερυγων της γης*» (στ. 11-12).

Το σημείο αυτό είναι το σημαντικότερο. Θα συνάξει τους διασπαρμένους του λαού Ισραήλ από τις τέσσερις άκρες της γης και θα δείξει τη δύναμή του ώστε να δώσει ζήλο και θάρρος σε εκείνους από τον λαό του που κατελήφθησαν από τους Ασσυρίους. Ποτέ ιστορικώς δεν συνέβησαν τα παραπάνω. Αλλά ακόμα και αν έγιναν, θα έπρεπε να είχε εκπληρωθεί και η έλευση της Βασιλείας. Ούτε πάλι πρόκειται ποτέ να καταληφθεί ο Ισραήλ από τους ανατολικούς λαούς και την Αίγυπτο. Ούτε Αιλαμίτες υπάρχουν σήμερα.

Αλλού διαβάζουμε ότι **πλησιάζει** η κρίση κατά των εθνών και η ύψωση του Ισραήλ παγκοσμίως. Από την αρχή του κεφαλαίου 41 γίνεται λόγος για «δικαιοσύνη» που θα σηκωθεί από την ανατολή. Προσωποποιείται σε κάποιον που θα υποτάξει τους αλλόφυλους βασιλείς και με αυτόν τον τρόπο θα φέρει την παγκόσμια ειρήνη, κατά την βουλή του Θεού (Ησαΐας, 41:1-7). Από την συνέχεια της «προφητείας» καταλαβαίνουμε ότι ο Ισραήλ θα επωφεληθεί διότι είναι ο εκλεκτός. Είναι ο λαός από τους απογόνους του Αβραάμ. Δεν τον εγκαταλείπει, είναι μαζί του. Μάλιστα όσοι είναι εναντίον του λαού αυτού, θα ντροπιαστούν. Οι αντίδικοι θα απολεσθούν (στ. 8-20). Εφόσον πλησιάζει η κρίση των εθνών, άρα πλησιάζουν και τα «έσχατα» και «επερχόμενα», εφόσον συνδέονται στο κείμενο.

Το βιβλίο Ωσηέ και τα έσχατα

Το βιβλίο «Ωσηέ» αναφέρεται στην ίδια εποχή που αναφέρεται και το βιβλίο «Ησαΐας», δηλαδή επί ημερών βασιλείας Οζία, Ιωάθαμ, και Εζεκία (αν και στην πραγματικότητα τμήματα του βιβλίου «Ησαΐας» έχουν συντεθεί αργότερα και σε διαφορετικές περιόδους). Ο Ωσηέ ελέγχει τον λαό για το ότι αποβλέπει σε ξένους θεούς. Η τιμωρία θα είναι να μείνει ο λαός χωρίς βασιλιά, χωρίς άρχοντα, χωρίς θυσία, χωρίς ιερατεία. Αφού καταλάβουν και επιστρέψουν στον «αληθινό» θεό, θα επιζητήσουν τον Κύριο και τον Δαβίδ τον βασιλιά τους στον έσχατο καιρό. Σημαντική παρατήρηση είναι ότι αυτό το μέρος της Γραφής έρχεται **σε αντίθεση** με όσα αναφέρονται στην δήθεν προφητεία του Ιακώβ, η οποία υποτίθεται ότι προλέγει την έλευση του Μεσσία. Διότι εκεί μιλάει **για αδιάσπαστη συνέχεια στους άρχοντες και ηγεμόνες**, και μάλιστα εκ της φυλής Ιούδα (Γένεση, 49:9-10). Εδώ τους λέει ότι θα μείνουν **χωρίς βασιλιά και άρχοντα** επί πολύ καιρό. Τα δε «έσχατα» αναφέρονται στην γενιά του Ωσηέ. Οι ακροατές του είναι που θα επέστρεφαν (εφόσον εκείνοι αμάρτησαν) και θα ζητούσαν τον Δαβίδ. Βέβαια, ο Δαβίδ -πάντα κατά τις διηγήσεις της Βίβλου-, είχε πεθάνει πολύ καιρό πριν. Επειδή ο Μεσσίας θα ήταν απόγονος του Δαβίδ, με το όνομα αυτό υπονοείται ο Μεσσίας. Τότε θα εκστασιάζονταν από τα αγαθά που θα επέφερε ο Κύριος στα έσχατα. Επίσης, αυτά έρχονται **σε αντίθεση** με όσα «προφήτευσε» ο Ιερεμίας. Διότι, ναι μεν έμειναν χωρίς βασιλιά και ηγεμόνα μετά την μετοίκηση στην Βαβυλώνα, αλλά δεν ήρθαν τα «έσχατα». «*διοτι ημερας πολλας καθησονται οι υιοι ισραηλ ουκ οντος βασιλεως ουδε οντος αρχοντος ουδε ουσης θυσιας ουδε οντος θυσιαστηριου ουδε ιερατειας ουδε δηλων 5 και μετα ταυτα επιστρεψουσιν οι υιοι ισραηλ και επιζητησουσιν κυριον τον θεον αυτων και δαυιδ τον βασιλεα αυτων και εκστησονται επι τω κυριω και επι τοις αγαθοις αυτου επ εσχατων των ημερων*» (Ωσηέ, κεφ. 3, 4-5).

Το βιβλίο «Ζαχαρίας» και τα έσχατα

Σύμφωνα με το βιβλίο «Ζαχαρίας» κεφάλαιο 14 έρχονται ημέρες που θα ανήκουν στον Κύριο. Θα επισυνάξει τα έθνη σε πόλεμο κατά της Ιερουσαλήμ, και ο ίδιος θα αντιπαραταχθεί σε αυτά, και θα υπερασπιστεί τον λαό του(!). Θα έρθει μαζί με όλους τους αγίους του εκείνη την ημέρα, κατά την οποία «*ουκ εσται φως και ψυχος και παγος*» (στ. 6). Θα είναι μια και μοναδική ημέρα, «*γνωστη τω κυριω και ουχ ημερα και ου νυξ και προς εσπεραν εσται φως*» (στ. 7).

Ο Κύριος θα είναι βασιλιάς σε όλη τη γη, θα είναι ένας Κύριος (δηλαδή, θα αναγνωριστεί ως τέτοιος από όλους) και το όνομά του ένα. «*και εσται κυριος εις βασιλεα επι πασαν την γην εν τη ημερα εκεινη εσται κυριος εις και το ονομα αυτου*». Κανένα μίasma δεν θα υπάρχει εκεί, και η Ιερουσαλήμ θα είναι σε ασφάλεια. Αυτό το τελευταίο δείχνει ότι το παγκόσμιο κέντρο θα είναι η Ιερουσαλήμ. Για άλλη μια φορά, παρατηρούμε ότι η Βασιλεία που περιμένουν οι Ιουδαίοι είναι καθαρά υλιστικού χαρακτήρος. Για το ότι πρόκειται για την πραγματική Ιερουσαλήμ και ότι δεν είναι συμβολισμός, πιστοποιείται από την καθαρή αναφορά του κειμένου στο όρος των Ελαιών που βρίσκεται απέναντι από την Ιερουσαλήμ. Εξαλλου, λίγο παρακάτω αναφέρεται ότι τα έθνη που δεν θα έρθουν στην Ιερουσαλήμ για να γιορτάσουν τη γιορτή της Σκηνοπηγίας, θα τιμωρηθούν. «*παταξει κυριος παντα τα εθνη οσα εαν μη αναβη του εορτασαι την εορτην της σκηνοπηγιας*» (στ. 18). Ουδεμία σχέση με την Εκκλησία και πάλι.

Το βιβλίο «Ιωήλ», τα έσχατα και η χριστιανική παρερμηνεία

Στο βιβλίο «Ιωήλ» αναφέρεται η ημέρα του Κυρίου, συνοδευόμενη από έναν μεγάλο πόλεμο (2, 1-9). Οι περιγραφές παραπέμπουν σε σκηνές «Αποκάλυψης».

«προ προσωπου αυτων συγχυθησεται η γη και σεισθησεται ο ουρανος ο ηλιος και η σεληνη συσκοτασουσιν και τα αστρα δυσουσιν το φεγγος αυτων 11 και κυριος δωσει φωνην αυτου προ προσωπου δυναμεως αυτου οτι πολλη εστιν σφοδρα η παρεμβολη αυτου οτι ισχυρα εργα λογων αυτου διοτι μεγαλη η ημερα του κυριου μεγαλη και επιφανης σφοδρα και τις εσται ικανος αυτή» (στ. 10-11).

Στους επόμενους στίχους (12-27), κηρύττεται μετάνοια και επιστροφή του λαού, ώστε ο Κύριος να τους ελεήσει και να αποκαταστήσει την ζημιά των υλικών καταστροφών που τους επέφερε. Και λέει στην συνέχεια...

*και εσται **μετα ταυτα** και εκχεω απο του πνευματος μου επι πασαν σαρκα και προφητεουσιν οι υιοι υμων και αι θυγατερες υμων και οι πρεσβυτεροι υμων*

ενυπνια ενυπνιασθησονται και οι νεανισκοι υμων ορασεις οψονται 29 και επι τους δουλους και επι τας δουλας εν ταις ημεραις εκειναις εκχεω απο του πνευματος μου 30 και δωσω τερατα εν τω ουρανω και επι της γης αιμα και πυρ και ατμιδα καπνου 31 ο ηλιος μεταστραφησεται εις σκοτος και η σεληνη εις αιμα πριν ελθειν ημεραν κυριου την μεγαλην και επιφανη 32 και εσται πας ος αν επικαλεσηται το ονομα κυριου σωθησεται οτι εν τω ορει σιων και εν ιερουσαλημ εσται ανασωζομενος καθοτι ειπεν κυριος και ευαγγελιζομενοι ους κυριος προσκεκληται.

(στ. 28-32)

Είναι πολύ σπουδαίο, ότι μετά από αυτά, ακολουθεί η ημέρα του Κυρίου. Ο Κύριος θα εκχέει το πνεύμα του σε κάθε άνθρωπο, και θα προφητεύουν και θα βλέπουν ενύπνια οι Ισραηλίτες. Και ακολουθούν εικόνες τις οποίες αργότερα θα αντιγράψουν οι χριστιανοί για να περιγράψουν την δική τους «Ημέρα του Κυρίου».

Σε αυτό το σημείο θα ήταν σκόπιμο να συγκρίνουμε εκ παραλλήλου την αντίστοιχη χριστιανική ερμηνεία του ίδιου χωρίου, όπως καταγράφεται στο βιβλίο «Πράξεις των Αποστόλων», που υποτίθεται ότι ανέλυσε ο απόστολος Πέτρος κατά την ημέρα της Πεντηκοστής.

*ἀλλὰ τοῦτό ἐστιν τὸ εἰρημένον **διὰ τοῦ προφήτου Ἰωήλ**• 17 Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις λέγει ὁ θεὸς ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὀράσεις ὄψονται καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνυπνία ἐνυπνιασθήσονται• 18 καὶ γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας μου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου καὶ προφητεύσουσιν 19 καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω αἶμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα καπνοῦ• 20 ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος καὶ ἡ σελήνη εἰς αἶμα πρὶν ἢ ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ 21 καὶ ἔσται πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα κυρίου σωθήσεται.*

(2:16-21)

Την ημέρα της εβραϊκής γιορτής της Πεντηκοστής, κατήλθε το Άγιο Πνεύμα στους 120 που ήταν συναγμένοι. Οι άνθρωποι που παρευρίσκονταν στην Ιερουσαλήμ, παραξενεύτηκαν διότι άκουγαν τους 120 να δοξολογούν τον Θεό σε διάφορες διαλέκτους. Κάποιοι είπαν χλευαστικά ότι ήταν μεθυσμένοι. Τότε ο Πέτρος, αρχίζοντας από το παραπάνω μέρος του «Ιωήλ», έκανε το πρώτο επίσημο

χριστιανικό κήρυγμα. Βέβαια, όπως παρατηρούμε, τα λόγια του αποδίδονται στον Πέτρο, σε κανένα σημείο δεν ταιριάζουν πραγματικά στο υποτιθέμενο συμβάν, το οποίο πουθενά αλλού δεν καταγράφεται. Καταρχήν, ο «Ιωήλ» τοποθετεί την «Ημέρα του Κυρίου» **πριν** από έναν μεγάλο επιθετικό πόλεμο ενός πανίσχυρου λαού. Κατά δεύτερο, ο «Ιωήλ» τοποθετεί τα όσα πρόκειται να γίνουν στο «μετά ταύτα», και όχι αιώνες μετά. Επίσης, η «Ημέρα του Κυρίου» τοποθετείται στο εγγύς μέλλον, εφόσον έχει προηγηθεί η μετάνοια του λαού. Και ένα ακόμα στοιχείο που παραλείπεται από το κήρυγμα του Πέτρου, είναι η συνέχεια όπου ξεκαθαρίζεται ότι πρόκειται για καθαρά εβραϊκή υπόθεση. «*οτι εν τω ορει σιων και εν ιερουσαλημ εσται ανασωζομενος*». Στο επόμενο κεφάλαιο, που νοηματικά είναι συνέχεια αυτού που εξετάζουμε εδώ, αναφέρεται: «*διοτι ιδου εγω εν ταις ημεραις εκειναις και εν τω καιρω εκεινω οταν επιστρεψω την αιχμαλωσιαν ιουδα και ιερουσαλημ 2 και συναξω παντα τα εθνη και καταξω αυτα εις την κοιλαδα ιωσαφατ και διακριθησομαι προς αυτους εκει υπερ του λαου μου και της κληρονομιας μου **ισραηλ***» (3:1-2). Βλέπουν οι χριστιανοί ότι όσα ισχυρίζονται αναφέρονται καθαρά στους Εβραίους;

Το βιβλίο «Ιεζεκιήλ» και τα έσχατα

Στο βιβλίο «Ιεζεκιήλ» αναφέρεται ότι ο Θεός θα συγκεντρώσει πολλά έθνη σε έναν πολύ μεγάλο πόλεμο κατά του Ισραήλ (38:1-15). Όλα αυτά «*ινα γνωσιν παντα τα εθνη εμε*» (16).

και εσται εν τη ημερα εκεινη εν ημερα η αν ελθη γωγ επι την γην του ισραηλ λεγει κυριος κυριος αναβησεται ο θυμος μου 19 και ο ζηλος μου εν πυρι της οργης μου ελαλησα ει μην και ραγησεται τα ορη και πεσουνται αι φαραγγες και παν τειχος επι την γην πεσειται... 22 και κρινω αυτον θανατω και αιματι και υετω κατακλυζοντι και λιθοις χαλαζης και πυρ και θειον βρεξω επ αυτον και επι παντας τους μετ αυτου και επ εθνη πολλα μετ αυτου 23 και μεγαλυνησομαι και αγιασθησομαι και ενδοξασθησομαι και γνωσθησομαι εναντιον εθνων πολλων και γνωσονται οτι εγω ειμι κυριος.

(στ. 18-23)

Την ημέρα εκείνη θα γίνει μεγάλος σεισμός στην γη Ισραήλ που θα τραντάξει όλη τη γη, τους ανθρώπους, τα ψάρια, τα θηρία, τα πτηνά στον ουρανό(!). «*εν τη ημερα εκεινη εσται σεισμος μεγας επι γης ισραηλ 20 και σεισθησονται απο προσωπου κυριου οι ιχθυες της θαλασσης και τα πετεινα του ουρανου και τα θηρια του πεδιου και παντα τα ερπετα τα ερποντα επι της γης και παντες οι*

ανθρωποι οι επι προσωπου της γης» (στ. 19-20). Ο Κύριος θα προκαλέσει φόβο και αδελφοκτόνους αιματοκυλισμούς, «και καλεσω επ αυτον παν φοβον λεγει κυριος μαχαιρα ανθρωπου επι τον αδελφον αυτου εσται» (στ. 21), ενώ θα ρίξει στα έθνη πέτρες από χαλάζι, φωτιά, και θεάφι. Οι εικόνες αυτές επαναλαμβάνονται αργότερα και στο βιβλίο «Αποκάλυψη». Τότε θα «μεγαλυνθεί», θα «αγιαστεί», και θα «δοξαστεί» ενώπιον των εθνών, και θα γνωρίσουν ότι αυτός είναι ο Κύριος. Στο επόμενο κεφάλαιο, αναφέρεται η αποκατάσταση του Ισραήλ, μετά από όλα αυτά. Όλα αυτά βέβαια, έπρεπε να είχαν ήδη εκπληρωθεί, καθώς ο «προφήτης» όταν μιλάει για όπλα, αναφέρεται σε «ιππικό», σε «περικεφαλαίες», και σε «μαχαίρια» (στ. 4). Όπλα που αναφέρονται σε αρχαιότερες εποχές της ανθρώπινης ιστορίας.

Το βιβλίο «Δανιήλ» και τα έσχατα

Και τώρα έρχεται η σειρά του βιβλίου «Δανιήλ». Οι χριστιανοί δέχονται ότι το βιβλίο γράφτηκε τον 6ο αιώνα π.κ.ε., και ότι εκεί προφητεύονται πολλά πράγματα. Όλη η παγκόσμια ιστορία! Η πραγματικότητα είναι εντελώς διαφορετική και εκφράστηκε ήδη από τον φιλόσοφο Πορφύριο. Η σημερινή επιστημονική έρευνα δικαιώνει αυτόν και όχι τους εκκλησιαστικούς συγγραφείς που διατείνονταν το αντίθετο. Ο Ιερώνυμος ισχυρίζεται ότι «ο Πορφύριος έγραψε το 12ο βιβλίο του εναντίον της προφητείας του Δανιήλ, αρνούμενος ότι αυτή συντέθηκε από το πρόσωπο στο οποίο την αποδίδει ο τίτλος που φέρει, αλλά μάλλον από κάποιον που έζησε στην Ιουδαία την εποχή του Αντιόχου του επονομαζόμενου Επιφανούς. Υποστήριξε μάλιστα ότι ο Δανιήλ δεν προέβλεψε το μέλλον όσο αφηγήθηκε το παρελθόν και ότι αυτά για τα οποία μίλησε μέχρι τα χρόνια του Αντιόχου ήταν πραγματική ιστορία, ενώ ό, τι πραγματεύθηκε πέρα από το σημείο αυτό ήταν αναληθές, αφού δεν μπορούσε να γνωρίζει τα μελλούμενα» (απ. 43a). Πάλι ο Ιερώνυμος αναφέρει: «Ο Πορφύριος μας αντιτείνει σχετικά με το βιβλίο του Δανιήλ ότι πρόκειται για πλαστογράφηση που δεν πρέπει να θεωρηθεί ότι ανήκει στις εβραιογραφές, ότι είναι επινόηση που συντέθηκε στα ελληνικά» (43b). Επίσης, «Υποστηρίζει ότι εκείνος που έγραψε το βιβλίο υπό το όνομα του Δανιήλ το συνέλαβε μέσα του με σκοπό να αναζωπυρώσει τις ελπίδες των συμπατριωτών του- όχι ότι ήταν ικανός να προφητεύσει όλη τη μελλοντική ιστορία, απλώς υπενθυμίζει γεγονότα που είχαν ήδη συμβεί» (43v).

Από πολλά σημεία του κειμένου φαίνεται ότι δεν εξιστορεί ο Δανιήλ την ιστορία του, ούτε την καταγράφει ο ίδιος σε βιβλίο, αλλά έτερος το κάνει. Για αυτό και χρησιμοποιείται το τρίτο ενικό πρόσωπο και όχι το πρώτο.

«και εθετο δανιηλ επι την καρδιαν αυτου...» (1:8).

«και εδωκεν ο θεος τον δανιηλ...» (1:9).

«και ειπεν δανιηλ προς αμελσαδ...» (1:11).

«και εγενετο δανιηλ εως ετους ενος κυρου του βασιλεως» (1:21).

«τοτε δανιηλ απεκριθη βουλην και γνωμην» (2:14).

«και δανιηλ εισηλθεν και ηξιωσεν τον βασιλεα» (2:16).

«και εισηλθεν δανιηλ εις τον οικον αυτου» (2:17).

«τοτε τω δανιηλ εν οραματι της νυκτος το μυστηριον απεκαλυφθη και ευλογησεν τον θεον του ουρανου δανιηλ και ειπεν...» (2:19-20) κοκ..

Βεβαίως, υπάρχουν εξίσου σημεία που η αναφορά είναι στο πρώτο ενικό πρόσωπο. Αυτό όμως δεν αναιρεί τις αναφορές στο τρίτο ενικό. Αλλού έχει την αιτία του, και θα το δούμε παρακάτω.

Άλλο σημείο από όπου φαίνεται ότι ο συγγραφέας και ο «πρωταγωνιστής» δεν ταυτίζονται, είναι η θέση του στον εβραϊκό κανόνα. Για τους Ιουδαίους, το βιβλίο «Δανιήλ» δεν κατατάσσεται στα προφητικά βιβλία, αλλά στα λεγόμενα «αγιόγραφα». Ο λόγος είναι ότι ο κανόνας με τα εβραϊκά προφητικά βιβλία έκλεισε το 200 π.κ.ε. Αν το βιβλίο υπήρχε από το 600 περίπου που έζησε ο Δανιήλ, τότε θα είχε συγκαταλεγεί στον κανόνα τους. Στην σύνοδο της Ιάμνειας το 100 κ. ε (δηλαδή 300 χρόνια μετά), μπήκε στα «αγιόγραφα». Μόνο στην μετάφραση-πράφραση των Εβδομήκοντα κατατάσσεται στα «προφητικά». «*Εν τω εβραϊκώ κανόνι το βιβλίον του Δανιήλ ανήκει εις τα αγιόγραφα (κεθουβίμ), ευρισκόμενον σχεδόν ν τω τέλει της συλλογής ταύτης ως πρώτον των υστέρων αγιογράφων (κεθουβίμ αχαρωνίμ). Εν τη μεταφράσει των Ό κατατάσσεται εις τα προφητικά βιβλία*» (Περιοδικό Θεολογία, τ. ΝΗ, τεύχος 3, Αθανάσιος Χαστούπης σ. 443).

Άλλο ένα σημείο, είναι οι νεότερες θρησκευτικές ιδέες που δεν υπήρχαν το 600 π.κ.ε. Όπως η έντονη αγγελολογία, και η ανάσταση των νεκρών. Ένα άλλο σημείο, είναι η γλώσσα του κειμένου. Φαίνεται ότι είναι γραμμένο σε δύο γλώσσες. Γράφει ο καθηγητής Α. Χαστούπης στο περιοδικό «Θεολογία» (σ. 446): «*Το βιβλίου φέρεται γεγραμμένον εν δυσί γλώσσαις· άρχεται εβραϊστί (1.1-2.4a) συνεχίζεται αραμαϊστί (2.4b- 7.28) και λήγει εβραϊστί (8-12)*». Αυτό παραπέμπει μάλλον σε συναρμολόγηση. Δεν θα μπορούσε ποτέ ο ίδιος συγγραφέας στο ίδιο κείμενο να χρησιμοποιεί δύο γλώσσες. Ούτε μπορούμε να το αποδώσουμε στους μετέπειτα αντιγραφείς. Διότι δεν υπάρχει κανένα χειρόγραφο που να είναι εξολοκλήρου γραμμένο στην ίδια γλώσσα.

Επιπλέον, εάν αποδεχτούμε τον Δανιήλ ως συγγραφέα του ομώνυμου βιβλίου, βρισκόμαστε μπροστά σε ένα παράδοξο. Ο Δανιήλ κάνει σημαντικά λάθη σε ιστορικά στοιχεία που αφορούν την εποχή του, ενώ είναι ακριβής σε μελλοντικά. Το βιβλίο «Δανιήλ» χωρίζεται σε δύο μεγάλα μέρη. Τα πρώτα έξι κεφάλαια, αν και περιέχουν προφητικά μέρη, εντούτοις αναλώνονται σε ιστορικά στοιχεία. Τα επόμενα έξι -που υποτίθεται ότι αναφέρονται σε μελλοντικά γεγονότα- «προφητείες», είναι ιστορικά ακριβή. Πως είναι δυνατό να συμβαίνει αυτό; Πολύ απλά, το βιβλίο γράφεται μεταγενέστερα, ώστε ο συγγραφέας ή ο συμπιλιτής γνωρίζει άριστα τα γεγονότα του καιρού του (τα οποία προβάλλει ως «προφητείες»), ενώ πάσχει στο παρελθοντικό κομμάτι (για αυτόν), το οποίο υποτίθεται ότι είναι το «παρόν».

Ο καθηγητής Α. Χαστούπης είναι ξεκάθαρος: «Τα ιστορικά προβλήματα δεν είναι ολιγώτερον περίπλοκα» (ο. π. σ. 447). Σύμφωνα με το βιβλίο «Δανιήλ», η σειρά των αυτοκρατόρων έχει ως εξής: Ναβουχοδονόσορ (1:5), Βαλτάσαρ (7:1), Δαρείος ο Μήδος (5:31/ 9:1), και Κύρος (10:1).

Σύμφωνα με τα ιστορικά δεδομένα που αναφέρει σε υποσημείωσή του ο Χαστούπης, έχουμε την εξής σειρά: Για το Βαβυλωνιακό κράτος: Ναβοπολάσσαρ (626-605), Ναβουχοδονόσορ (605-562), Αμελμαρδούκ (562-560), Νεριγλισσάρ (559-556), Λαβάσι μαρδούκ (555), Ναβονίδης (555-539). Για το Περσικό κράτος: Κύρος (539-529), Καμβύσης (529-522), Δαρείος ο Α΄ (522-486), Ξέρξης ο Α΄ (486-465).

Επίσης, στο βιβλίο ο Ναβουχοδονόσορας αναφέρεται ως πατέρας του Βαλτάσαρ: «βαλτασαρ ο βασιλευς εποιησεν δειπνον μεγα τοις μεγιστασιν αυτου χιλιοις και κατεναντι των χιλιων ο οινος και πινων βαλτασαρ ειπεν εν τη γευσει του οινου του ενεγκειν τα σκευη τα χρυσα και τα αργυρα α εξηνεγκεν ναβουχοδονοσορ ο πατηρ αυτου εκ του ναου του εν ιερουσαλημ» (5:1-2).

Ιστορικά όμως, ο Βαλτάσαρ είχε πατέρα τον Ναβονίδα. Αναφέρει ο Χαστούπης: «Εκ της ιστορίας γνωρίζομεν ότι ο Βαλτάσαρ ήτο υιός ουχί του Ναβουχοδονόσορος, αλλά του τελευταίου βαβυλωνίου βασιλέως Ναβονίδου, **ουδέποτε βασιλεύσας** αλλ' εκπροσωπήσας τούτον κατά διαστήματα εν Βαβυλώνι και ότι μήδος Δαρείος, υιός Ξέρξου και βασιλεύσας προ του Κύρου, **ουδέποτε υπήρξεν**» (ο. π. σ. 448).

Πού οφείλονται τόσα ιστορικά λάθη; Εάν πράγματι ο Δανιήλ έγραψε το βιβλίο στα

600 π.κ.ε., θα ήταν αδιανόητο να μην ήξερε. Η απάντηση όμως είναι απλή: «Αι αποκλίσεις αύται δεν δύναται να εξηγηθούν, ειμή μόνον **εκ μεταγενεστέρως καταγραφής προφορικών περί του Δανιήλ παραδόσεων**. Η χρονολογική οριοθέτησις ου μόνον της καταγραφής τοιούτων παραδόσεων αλλά και της οριστικής συγκροτήσεως του βιβλίου βασίζεται **επί διαπιστούμενης σχέσεως των οραμάτων προς ορισμένα γεγονότα της εποχής εκείνης**» (ο. π. σ. 448). Δεν μπορεί να αποδειχτεί η ύπαρξη, ή η μη ύπαρξη του Δανιήλ. Σημασία έχει το πότε γράφονται οι υποτιθέμενες προφητείες. Εάν γράφονται πριν τα γεγονότα, τότε είναι προφητείες. Αν μετά, τότε δεν είναι.

Προαναφέρθηκε ότι ο κανόνας με τα «προφητικά» βιβλία έκλεισε από τους Εβραίους το 200 π. κ. ε. Ο Δανιήλ ήταν περίπου σύγχρονος του Ιερεμία, αν λάβουμε υπόψη μας τις βιβλικές διηγήσεις. Συνεπώς, το βιβλίο «Ιερεμίας» δεν θα μπορούσε να λογισθεί ως «ιερή γραφή» από το 600 π.κ.ε.

«εγω δανιηλ συνηκα **εν ταις βυβλοις** τον αριθμον των ετων ος εγενηθη λογος κυριου προς ιερεμιαν τον προφητη» (Δανιήλ, 9:2).

Ο Ιωάννης ο «Χρυσόστομος», στο υπόμνημά του «Εις τον Δανιήλ», τα βιβλία αυτά τα αναφέρει ως «τα προφητικά». Δηλαδή, **επίσημα** βιβλία των προφητών.

Ο Χαστούπης στην συνέχεια αναφέρει για τα θεωρούμενα «προφητικά» κεφάλαια, ότι «*Η ιστορική αναγνώρισις πραγμάτων και προσώπων είναι αυτονόητος*».

Η τελική συγγραφή του βιβλίου τοποθετείται το έτος 167-164. Ο συγγραφέας θεωρεί ότι ο Αντίοχος ο Δ΄ θα εκστρατεύσει για τρίτη φορά κατά της Αιγύπτου (που δεν έγινε ιστορικά) και ότι θα πεθάνει κατά την επιστροφή του στην περιοχή της Σιών (πέθανε στην Γάβα της Περσίας από ασθένεια κατά τη διάρκεια εκστρατείας κατά των Αρμενίων και των Μήδων το 164). Επειδή δεν γνωρίζει ως συντελεσμένα τα δύο τελευταία, θεωρεί ότι θα αρχίσει η δεινή θλίψη και θα επακολουθήσει η ανάσταση των νεκρών.

Στο δεύτερο κεφάλαιο του βιβλίου, ο Ναβουχοδονόσορας βλέπει ένα ενύπνιο που τον ταραάζει. Όμως, δεν το θυμάται, και ζητά από τους σοφούς να του πουν το όνειρο και την ερμηνεία. Κανένας δεν μπόρεσε όμως, εκτός από τον Δανιήλ. «*Εστίν θεός εν ουρανώ αποκαλύπτων μυστήρια και εγνώρισεν τω βασιλεί Ναβουχοδονόσορ **α δει γενέσθαι επ' εσχάτων των ημερών***» (2:28). Δηλαδή, ο Θεός αποκάλυψε τι πρέπει να συμβεί στις «έσχατες» ημέρες. Ο βασιλιάς έβλεπε στο όνειρό του μια μεγάλη χρυσή εικόνα. Από τις περιγραφές, είναι ξεκάθαρο ότι

έβλεπε ένα τεράστιο άγαλμα. Το κεφάλι ήταν από χρυσό, τα χέρια το στήθος και οι βραχίονες από ασήμι. Η κοιλιά και οι μηροί από χαλκό. Οι κνήμες από σίδηρο και εν μέρει από πηλό. Ένας μεγάλος λίθος όμως αποκόπηκε και κατέστρεψε το άγαλμα. Το έκανε σκόνη και ένας αέρας την σκόρπισε. Ο λίθος που συνέτριψε το άγαλμα, έγινε ένα μεγάλο βουνό που γέμισε όλη τη γη (2:31-35).

Υποτίθεται ότι ο Ναβουχοδονόσορας είδε την εξέλιξη της παγκόσμιας ιστορίας. Όσα πρέπει να γίνουν. Τα μέρη του αγάλματος αντιστοιχούν στις αυτοκρατορίες που θα υπάρξουν μετά τη δική του.

36 τουτο εστιν το ενυπνιον και την συγκρισιν αυτου ερουμεν ενωπιον του βασιλεως 37 συ βασιλευ βασιλευς βασιλεων ω ο θεος του ουρανου βασιλειαν ισχυραν και κραταιαν και εντιμον εδωκεν 38 εν παντι τοπω οπου κατοικουσιν οι υιοι των ανθρωπων θηρια τε αγρου και πετεινα ουρανου εδωκεν εν τη χειρι σου και κατεστησεν σε κυριον παντων συ ει η κεφαλη η χρυση 39 και οπισω σου αναστησεται βασιλεια ετερα ηττων σου και βασιλεια τριτη ητις εστιν ο χαλκος η κυριευσει πασης της γης 40 και βασιλεια τεταρτη εσται ισχυρα ως ο σιδηρος ον τροπον ο σιδηρος λεπτυνει και δαμαζει παντα ουτως παντα λεπτυνει και δαμασει [...] 44 και εν ταις ημεραις των βασιλεων εκεινων αναστησει ο θεος του ουρανου βασιλειαν ητις εις τους αιωνας ου διαφθαρησεται και η βασιλεια αυτου λαω ετερω ουχ υπολειφθησεται λεπτυνει και λικμησει πασας τας βασιλειας και αυτη αναστησεται εις τους αιωνας.

(2:36-44)

Κατά την ερμηνεία του Δανιήλ, η χρυσή κεφαλή είναι η Βαβυλωνιακή αυτοκρατορία. Μετά από αυτόν, θα υπάρξουν άλλες τρεις. Αυτές αντιστοιχούν στα υπόλοιπα τρία μέρη του αγάλματος. Η τέταρτη αυτοκρατορία θα είναι η τελευταία κοσμική διακυβέρνηση, αφού ευθύς αμέσως θα βασιλεύσει ο Θεός. Ο λίθος που έπεσε και το κατασύντριψε, είναι η ουράνια Βασιλεία που θα σηκώσει ο Κύριος και θα είναι αιώνια. Αυτά «α δει γενέσθαι μετά ταύτα». Αξιοσημείωτο ότι την ίδια φράση συναντάμε και στην «Αποκάλυψη» του Ιωάννη. Ιστορικά, μετά τους Βαβυλώνιους, είναι οι Μηδοπέρσες, μετά ο Αλέξανδρος με τους διαδόχους και επιγόνους, και η Ρωμαίοι. Υποτίθεται ότι μετά την τέταρτη βασιλεία, άρχεται εκείνη του Θεού. Παρ' όλα αυτά, η ιστορία δείχνει ότι μετέπειτα υπήρξε και η οθωμανική, η πρωσική. Για να μην αναφέρουμε τόσες άλλες που παραλείπονται.

Η επόμενη «προφητεία» έχει το ίδιο νόημα με την προηγούμενη. Η διαφορά είναι

ότι η «αποκάλυψη» δίνεται στον πρωταγωνιστή του βιβλίου, με διαφορετικές εικόνες. Αυτή τη φορά, ο Δανιήλ είδε να ανεβαίνουν από την «μεγάλη θάλασσα» (πιθανότατα την Μεσόγειο), τέσσερα μεγάλα θηρία. Το πρώτο ήταν σαν λιοντάρι με φτερά. Το δεύτερο, σαν αρκούδα. Το τρίτο θηρίο ήταν σαν λεοπάρδαλη με τέσσερα κεφάλια, και με τέσσερα φτερά στην πλάτη. Το τέταρτο, χαρακτηρίζεται ως «φοβερόν» και «έκθαμβον» που διέφερε από τα προηγούμενα. Είχε δέκα κέρατα και δόντια σιδερένια που κατέτρωγε τα πάντα. Ανάμεσα στα δέκα κέρατα, ξεφύτρωσε ένα ακόμη μικρό κέρασ (7:1-8). Η διήγηση συνδέει την όραση του Δανιήλ με την Κρίση. «εθεωρουν εως οτου θρονοι ετεθησαν και παλαιος ημερων εκαθητο και το ενδυμα αυτου ωσει χιων λευκον και η θριξ της κεφαλης αυτου ωσει εριον καθαρον ο θρονος αυτου φλοξ πυρος οι τροχοι αυτου πυρ φλεγον 10 ποταμος πυρος ειλκεν εμπροσθεν αυτου χιλιαι χιλιαδες ελειτουργουν αυτω και μυριαι μυριαδες παρεισηκεισαν αυτω **κριτηριον εκαθισεν και βιβλοι ηνεωχθησαν**» (7:9-10). Και πάλι αξίζει να υπογραμμίσουμε την ομοιότητα των εικόνων με αυτές της «Αποκάλυψης». Τότε είδε «τον Υιό του ανθρώπου» (πάλι όρος που επαναλαμβάνεται στα ευαγγέλια) να έρχεται και να καταλύει την εξουσία των θηρίων, εφόσον «αυτω εδοθη η αρχη και η τιμη και η βασιλεια και παντες οι λαοι φυλαι γλωσσαι αυτω δουλευσουσιν η εξουσια αυτου εξουσια αιωνιος ητις ου παρελευσεται και η βασιλεια αυτου ου διαφθαρησεται» (7:14).

Ας δούμε την ερμηνεία που δίδεται κατόπιν στον Δανιήλ από ένα ουράνιο ον...

ταυτα τα θηρια τα μεγαλα τα τεσσαρα τεσσαρες βασιλειαι αναστησονται επι της γης και αρθησονται 18 και παραλημψονται την βασιλειαν αγιοι υψιστου και καθεξουσιν αυτην εως αιωνος των αιωνων 19 και εζητουν ακριβως περι του θηριου του τεταρτου οτι ην διαφορον παρα παν θηριον φοβερον περισσως οι οδοντες αυτου σιδηροι και οι ονυχες αυτου χαλκοι εσθιον και λεπτυνον και τα επιλοιπα τοις ποσιν αυτου συνεπατει 20 και περι των κερατων αυτου των δεκα των εν τη κεφαλη αυτου και του ετερου του αναβαντος και εκτιναξαντος των προτερων τρια κερας εκεινο ω οι οφθαλμοι και στομα λαλουν μεγαλα και η ορασις αυτου μειζων των λοιπων 21 εθεωρουν και το κερας εκεινο εποιει πολεμον μετα των αγιων και ισχυσεν προς αυτους 22 εως ου ηλθεν ο παλαιος των ημερων και το κριμα εδωκεν αγιοις υψιστου και ο καιρος εφθασεν και την βασιλειαν κατεσχον οι αγιοι 23 και ειπεν το θηριον το τεταρτον βασιλεια τεταρτη εσται εν τη γη ητις υπερεξει πασας τας βασιλειας και καταφαγεται πασαν την γην και συμπατησει αυτην και κατακοψει 24 και τα δεκα κερατα αυτου δεκα βασιλεις αναστησονται και οπισω αυτων αναστησεται ετερος ος

υπεροίσει κακοίς παντάς τους εμπροσθεν και τρεις βασιλείς ταπεινώσει 25 και λόγους προς τον υψιστον λαλήσει και τους αγίους υψιστου παλαιώσει και υπονοήσει του αλλοιωσαι καιρους και νομον και δοθησεται εν χειρι αυτου εως καιρου και καιρων και ημισυ καιρου 26 και το κριτηριον καθισει και την αρχην μεταστησουσιν του αφανισαι και του απολεσαι εως τελους 27 και η βασιλεια και η εξουσια και η μεγαλωσυνη των βασιλεων των υποκατω παντος του ουρανου εδοθη αγίοις υψιστου και η βασιλεια αυτου βασιλεια αιωνιος και πασαι αι αρχαι αυτω δουλευσουσιν και υπακουσονται 28 εως ωδε το περας του λογου εγω Δανιηλ επι πολυ οι διαλογισμοι μου συνεταρασσον με και η μορφη μου ηλλοιωθη επ εμοι και το ρημα εν τη καρδια μου συνετηρησα.

(7:17-28)

Καθίσταται σαφές ότι έχουμε και πάλι αναφορά στην χρονική σειρά που περιλαμβάνει τέσσερις βασιλείες μέχρι να έρθει η εποχή της Κρίσης, που θα αναλάβουν την Βασιλεία οι «άγιοι του Υψίστου». Γιατί όμως δίνεται έμφαση στην τέταρτη Βασιλεία; Διότι είναι η βασιλεία μετά από την οποία εγκαθίσταται η Βασιλεία του Θεού. Ο συγγραφέας πιστεύει ότι πολύ σύντομα θα έλθει η «αποκατάσταση». Φυσικά, οι «άγιοι του Υψίστου» είναι όσοι ασπάζονται τον Ιουδαϊσμό. Πουθενά μνεία στον Χριστιανισμό.

Η τρίτη προφητεία εστιάζει στο χρονικό κομμάτι που αφορά τους Μηδοπέρσες και τους Έλληνες. Ο Δανιήλ βλέπει σε όραση έναν κριό που είχε άνισα ψηλά κέρατα (η Περσία ήταν ισχυρότερη των Μήδων). Κεράτιζε προς βορρά δύση και νότο, και κανένα άλλο θηρίο δεν μπορούσε να σταθεί μπροστά του. Σε κάποια στιγμή όμως, είδε να έρχεται με φόρα και με δύναμη ένας τράγος (η Ελλάδα) με ένα περίβλεπτο κέρατο μεταξύ των οφθαλμών του (ο Μέγας Αλέξανδρος). Ο τράγος κτύπησε τον κριό, τον έριξε κάτω και τον καταπάτησε. Όταν ο τράγος εδραιώθηκε, συντρίφτηκε το μεγάλο κέρασ και στην θέση του βγήκαν τέσσερα μικρότερα. Σε ένα από αυτά, ξεπρόβαλε άλλο ένα μικρό (8:1-14). Σύμφωνα ερμηνεία δόθηκε από τον Γαβριήλ, η προφητεία σχετίζεται με το «πέρας». «εις καιρου περας η ορασις». Δηλαδή, όλα αυτά αναφέρονται στα «έσχατα». Η Μηδοπερσική Αυτοκρατορία θα καταλυθεί από τους Έλληνες του Αλεξάνδρου. Όταν πεθάνει ο Αλέξανδρος, τότε η τεράστια περιχή που κατέκτησε θα χωριστεί σε τέσσερα τμήματα και θα δοθεί στους διαδόχους του (8:19-25).

Η χριστιανική εσχατολογία

Οι χριστιανοί, αφού έδωσαν διαφορετική ερμηνεία στα κείμενα των Ιουδαίων,

κατασκεύασαν μια δική τους εκδοχή για τα έσχατα. Πήραν κυρίως (και όχι μόνο) αποσπάσματα από το βιβλίο «Ησαΐας» και τα εφάρμοσαν στην Εκκλησία, παρερμηνεύοντας ότι αναφερόταν κυριολεκτικά στον λαό Ισραήλ και αποδίδοντάς το στην χριστιανική Εκκλησία. Ένα ανάλογο παράδειγμα είδαμε παραπάνω στην ρήση του «Ιωήλ». Ένα ακόμα που μπορούμε να αναφέρουμε, είναι από το κεφάλαιο του «Μαλαχίας». Κατά τους χριστιανούς, η ημέρα αυτή τοποθετείται κατά τον πρώτο αποστολικό αιώνα. Στο άρθρο μας «Η πλάνη και η απάτη της χριστιανικής εσχατολογίας», είχαμε αναφέρει τα εξής:

*Ο Ιησούς ταυτίζει τον Ιωάννη με τον Ηλία: «ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται καὶ βιασταὶ ἀρπάζουσιν αὐτήν· πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν· καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι, **αὐτός ἐστὶν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι**» (Κατὰ Ματθαῖον, 11:12-14). «καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες Τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν ὅτι Ἡλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον· δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Ἡλίας μὲν ἔρχεται πρῶτον καὶ ἀποκαταστήσει πάντα· λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι **Ἡλίας ἤδη ἦλθεν καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτὸν ἀλλ’ ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν**· οὕτως καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ’ αὐτῶν· **τότε συνῆκαν οἱ μαθηταὶ ὅτι **περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς****» (Κατὰ Ματθαῖον, 17:10-13). Και στα δύο χωρία ταυτίζεται ο Ιωάννης με τον Ηλία, και υπάρχει συσχέτιση με τα έσχατα, την βασιλεία των ουρανών. Για να καταλάβουμε αυτήν την σύνδεση, πρέπει να ανατρέξουμε στο βιβλίο «Μαλαχίας» της Παλαιάς Διαθήκης. Εκεί αναφέρεται ότι θα έλθει ο Ηλίας ο Θεσβίτης, λίγο πριν την Ημέρα του Κυρίου την Μεγάλη. Αυτή η μέρα περιγράφεται ως ημέρα εκδίκησης επί τους ασεβείς και θριάμβου για τους Ιουδαίους. Το μήνυμα είναι εσχατολογικό, αφορά το Ισραήλ και ερμηνεύεται από τον Ιησού (ή τον ανώνυμο ευαγγελιστή) ότι η Ημέρα Κυρίου είναι ήδη οι ημέρες από την εμφάνιση του Ιωάννη του Βαπτιστή μέχρι την εποχή του Ιησού. Κατά συνέπεια, η βασιλεία των ουρανών έπρεπε να είχε έρθει ήδη από τότε, και μάλιστα με τρόπο εμφανή, όπως περιγράφει η περικοπή. Δεν συνέβη τίποτα.*

Πότε όμως αρχίζουν και που φτάνουν τα χριστιανικά οροθέσια περί των «εσχάτων»; Ας δούμε τα παρακάτω χωρία...

«Τοῦτο δὲ γίνωσκε ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποί• 2 ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοὶ φιλάργυροὶ ἀλαζόνες ὑπερήφανοὶ βλάσφημοὶ γονεῦσιν ἀπειθεῖς ἀχάριστοι ἀνόσιοι 3 ἄστοργοὶ ἄσπονδοὶ διάβολοὶ ἀκρατεῖς

ἀνήμεροι ἀφιλάγαθοι 4 προδότηι προπετεῖς τετυφωμένοι φιλήδονοι μάλλον ἢ φιλόθεοι 5 ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἡρνημένοι• καὶ τούτους ἀποτρέπου» (Ἄ προς Τιμόθεον, 3:1-5).

«Τοῦτο δέ φημι ἀδελφοί ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν θεοῦ κληρονομησαὶ οὐ δύνανται οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφθαρσίαν κληρονομεῖ 51 ἰδοὺ, μυστήριον ὑμῖν λέγω• πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα 52 ἐν ἀτόμῳ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἐν τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι• σαλπίζει γὰρ καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα 53 δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν» (Ἄ προς Κορινθίους, 15:50-53).

«Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις 2 ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ» (Προς Εβραίους, 1:1-2).

«τοὺς ἐν δυνάμει θεοῦ φρουρουμένους διὰ πίστεως εἰς σωτηρίαν ἐτοιμῆν ἀποκαλυφθῆναι ἐν καιρῷ ἐσχάτῳ» (Ἄ Πέτρου, 1:5).

«φανερωθέντος δὲ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων δι' ὑμᾶς» (στ. 20).

«Πάντων δὲ τὸ τέλος ἤγγικεν» (κεφ. 4:7).

«Παιδία ἐσχάτη ὥρα ἐστίν καὶ καθὼς ἠκούσατε ὅτι ὁ ἀντίχριστος ἔρχεται καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν ὅθεν γινώσκομεν ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν» (Ἄ Ιωάννου, 2:18).

Ἡ ἀρχὴ των «ἐσχάτων ἡμερῶν» τοποθετεῖται τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Αυτό το εἶδαμε παραπάνω ὅταν ἀναφερθήκαμε στὴν ῥήση τοῦ «Ιωήλ» καὶ πῶς χρησιμοποιήθηκε στὸ βιβλίον των «Πράξεων», ξεκομμένη ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα. Ἐπίσης, ὁ πρῶτος ἀποστολικὸς αἰώνας ταυτίζεται με τὶς ἡμέρες αὐτές, σύμφωνα με τὰ παραπάνω ἐδάφια. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ ἐπιπλέον εἶναι διάχυτη ἡ πεποίθησις ὅτι «τώρα» εἶναι «τὸ τέλος των ἐσχάτων».

Στὰ λεγόμενα «κανονικά» εὐαγγέλια καὶ πῶς συγκεκριμένα στὰ τρία συνοπτικά, **απουσιάζει** ἡ λέξις «ἐσχάτα» ἐνὸς τοῦ τέταρτου καὶ μεταγενέστερου εὐαγγέλιου ὑπάρχει ὡς ἀοριστία. Αυτό ἐξηγεῖται διότι ἀπλᾶ γιὰ τὰ πρῶτα τρία, ἡ ἐλευσις τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἐπικείμενη. Ἀς θυμηθούμε ἐπὶ παραδείγματι ὅτι οἱ ἄνδρες τοῦ συνεδρίου θὰ ἐβλεπαν τὴν ἀνάληψη καὶ τὸν δεῦτερον ἐρχομόν τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι ἡ

βασιλεία θα έρχονταν ενόσω θα ζούσαν οι απόστολοι, ή ότι η γενιά που άκουγε τον Ιησού θα έβλεπε την εκπλήρωση των πάντων. Στο μεταγενέστερο «κατά Ιωάννην» όπου τίποτα πια δεν έγινε, απουσιάζει οποιαδήποτε αναφορά όλων αυτών. Τώρα η υπόθεση των «εσχάτων» είναι μια ομιχλώδης κατάσταση. Τα εσχατολογικά οροθέσια στα κείμενα της Καινής Διαθήκης, μετακινούνται. Καθώς η «Ημέρα του Κυρίου» δεν έρχεται, οι συγγραφείς ολοένα την μεταθέτουν. Στο δεύτερο άρθρο «Η πλάνη και η απάτη της χριστιανικής εσχατολογίας», είχαμε συνοψίσει την ουσία στα εξής...

Στα ευαγγέλια «Κατά Μάρκον (1.14-15)» και «Κατά Ματθαίον» (4.17/ 10.7), ο καιρός έχει ήδη συμπληρωθεί και πλησιάσει. Κάποιοι από τους μαθητές δεν θα πέθαιναν, διότι η Βασιλεία θα έρχονταν στον καιρό τους («Κατά Μάρκον» 9.1/ «Κατά Ματθαίον» 16.27-28/ «Κατά Λουκάν» 9.26-27). Ο Ιησούς είπε πολύ καθαρά ότι οι άνδρες του θρησκευτικού συνεδρίου που τον ανέκρινε, θα έβλεπαν την Δευτέρα Παρουσία («Κατά Ματθαίον» 26.64). Μάλιστα, η γενεά που άκουγε το εσχατολογικό του κήρυγμα, θα ζούσε τα «γεγονότα» («Κατά Ματθαίον» 24.34). Ο ίδιος ο Ιησούς, τοποθέτησε την «Ημέρα του Κυρίου», στην εποχή την δική του («Κατά Ματθαίον» 11.12-14/ 17.10-13 - Μαλαχίας 4.1-6). Ο Παύλος που γράφει κάποιες δεκαετίες πριν τα ευαγγέλια, λέει ότι τόσο αυτός όσο και οι παραλήπτες των επιστολών του, θα είναι ζωντανοί όταν θα έρθει πάλι ο Ιησούς (Α΄ προς Κορινθίους 15.51-52/ Α΄ προς Θεσσαλονικείς 4.15-17). Στις τελευταίες δεκαετίες του πρώτου αιώνα, το ίδιο μήνυμα επαναλαμβάνεται. Είναι έσχατη ώρα (Α Ιωάννου 2.18), πλησίασε η Β΄ Παρουσία (Ιακώβου 5.8), δεν αργεί ο Ιησούς (Προς Εβραίους, 10.37), έρχεται γρήγορα (Αποκάλυψη 1.1 - 1.7 - 3.11 - 22.6-7. - 22.10). Παρ' όλα αυτά, δεν λείπουν και οι αμφιβάλλοντες πιστοί που αντιμετωπίζονται εχθρικά (Β΄ Πέτρου 3.3-10) και υποτιμητικά (επιστολή Κλήμη προς Κορινθίους) από τους εκκλησιαστικούς ηγήτορες. Και τον δεύτερο αιώνα, το ίδιο. Ο Ιησούς έρχεται «βραχύ» (Ιουστίνος), «ταχύ» (Ποιμένας του Ερμά). Είναι «εγγύς» (επιστολή Βαρνάβα).

Το συμπέρασμα είναι ότι δεν μπορούν να οριστούν ιστορικά τα έσχατα, διότι απλά αυτά δεν υπάρχουν. Οι μετέπειτα θεολόγοι, μη θέλοντας να δουν την πραγματικότητα, κατασκεύασαν το «εσχατολογικό» παρόν που ισχύει για κάθε στιγμή -το οποίο μάλιστα βιώνεται κατά την μετοχή στην Θεία Ευχαριστία- κοροιδεύοντας και εξαπατώντας τους πιστούς και τους εαυτούς τους.

Διομήδης